

Παύλος Μελάς (Μίκης - Ζέζας)

Η σύντομη ζωή του και ο ένδοξος θάνατος του

Έγραψε - Επιμελήθηκε
Ο Ευάγγελος Μαυρογόνατος
Απόστρατος Αξιωματικός του Στρατού Ξηράς
Αρθρογράφος - Ιστορικός Ερευνητής

" Δεν υπήκουσα παρά εις μίαν ιδέαν, να φανώ χρήσιμος εις τον πλησίον και τον τόπον μου.." (Παύλος Μελάς)

Η παιδική και η εφηβική ηλικία του Παύλου Μελά

Ο Παύλος Μελάς γεννήθηκε στις 29 Μαρτίου 1870 στην Μασσαλία της Γαλλίας. Πατέρας του ήταν Μιχαήλ Γ. Μελάς (1833-1897) και μητέρα του η Ελένη, το γένος Βουτσινά, κόρη γνωστού Κεφαλλονίτη εμπόρου από την Οδησσό.

Κατάγεται από τη μεγάλη και ιστορική οικογένεια των Μελάδων της Ηπείρου, με ρίζες που φθάνουν ως την Κωνσταντινούπολη (πριν την Άλωση), ανάμεσα στις πιο ισχυρές στρατιωτικές και πολιτικές οικογένειες του Βυζαντίου, των Κεφαλάδων ή κατά άλλους των Μελαριάδων (λόγω του χαρακτηριστικού μελαμψού χρώματος του προσώπου τους), ενώ κατά άλλους των Στρατηγόπουλων.

Ο πατέρας του Παύλου, στη Μασσαλία, ασχολήθηκε με το εμπόριο και απέκτησε σημαντική περιουσία μεγάλο μέρος της οποίας, σύμφωνα με την παράδοση της οικογένειάς του, διέθεσε για εθνικούς και για κοινωνικούς σκοπούς. Δραστήρια κοινωνικά και εθνικά ήταν και η μητέρα του Παύλου.

Το 1874 η οικογένεια Μελά έρχεται για να εγκατασταθεί μόνιμα στην Αθήνα και κατοικούν στο κτίριο της οδού Πανεπιστημίου όπου βρίσκεται η Αθηναϊκή Λέσχη. Εκεί μεγαλώνει ο Παύλος με τα έξι αδέρφια του, το όμορφο, ψηλό και μελαχρινό αγόρι.

Τα καλοκαίρια τους τα περνούν τότε στην Οδησσό και τότε στο Φάληρο, αλλά πιο συχνά στην Κηφισιά όπου ο πατέρας του κτίζει το εξοχικό τους σπίτι. Η μητέρα του, μεριμνά για όλους και για όλα, επιβλέπει και κατευθύνει το υπηρετικό προσωπικό, ράβει και πλέκει η ίδια για τα παιδιά της, φροντίζει για τους φτωχούς και γενικά, προσπαθεί να τους ικανοποιήσει όλους.

Τα βράδια με τον σύζυγο της, ομορφοντυμένη, παραβρίσκεται στις χοροεσπερίδες της κοσμικής - τότε - Αθήνας. Πολλές φορές, με ένα λαντώ (αμαξίδιο της επο-

χής) παίρνει τα παιδιά της να παίξουν στις εξοχές της Κηφισιάς, του Φαλήρου, του Ελαιώνα ή του Βασιλικού - τότε, Εθνικού σήμερα - Κήπου.

"(...) Το περιβάλλον του σπιτιού του, η εθνική δράσις του πατέρα του, η παρακολούθηση των εθνικών εορτών και τελετών, ενασκούν τεράστια ψυχολογική επίδραση επ' αυτού [του νεαρού τότε Παύλου]. Το τυχαίον αντίκρουσμα πολλών όπλων φυλασσομένων κρυφά εις τα υπόγεια του σπιτιού του και προοριζομένων διά την Κρήτην, αι συζητήσεις περί των εθνικών θεμάτων που ήκουε συχνά εις το σπίτι του την εποχήν εκείνη, μετά τον Ρωσσοτουρκικόν Πόλεμον και την Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (1878), του επροξένησαν μεγάλη εντύπωσιν. Έκτοτε ήδη ωνειροπτόει να καταταγή εις τον Στρατόν, όταν μαγαλώσει, ώστε και αυτός να αγωνισθῆ διά την επανόρθωσιν των αδικιών (...)"

Μεγαλώνοντας ο Παύλος αρχίζει να ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα αδέρφια του για την προθυμία του, την υποχωρητικότητα του και κυρίως για την καλοσύνη του και το ενδιαφέρον του προς τα μικρότερα παιδιά ή τα ζώα και γενικότερα τους αδυνάτους.

Στο σχολείο υποστηρίζει τα μικρότερα και τ' αδύνατα παιδιά όταν τα ενοχλούσαν τα μεγαλύτερα και αργότερα, παλικάρια, φροντίζει μια άρρωστη φτωχή δασκάλα, ενώ συνεισφέρει και ενισχύει πρόθυμα, μυστικά, κάθε εθνική και φιλανθρωπική δράση.

Ο Παύλος Μελάς αγαπά με πάθος οτιδήποτε έχει σχέση με την Ελλάδα!

Στον πατέρα του οφείλεται το ότι δεν ξεχνάει την γιαννιώτικη του καταγωγή και ο μέγας πόθος του να ελευθερωθούν τα Γιάννενα. Ακούει με έντονο ενδιαφέρον τις ιστορίες που του λέει ο πατέρας του για τις οικογενειακές περιπέτειες του 1821 και η αγάπη του για την πατρίδα γίνεται όλο και πιο δυνατή. Ο εορτασμός της 25ης Μαρτίου για τον Παύλο είναι μεγάλη ημέρα και συμμετέχει με ιδιαίτερη χαρά και συγκίνηση.

Αυτή η εποχή, που μεγαλώνει ο Παύλος, είναι μια εποχή ιδιαίτερης αναταραχής για τα Βαλκάνια και τους βαλκανικούς λαούς. Από την Κρήτη μέχρι την Βοσνία [οφείλουμε να σημειώσουμε εδώ ότι "Βόσνιοι" ονομάζονται οι εξισλαμισμένοι Σέρβοι!] έχουν ξεσηκωθεί με επαναστάσεις ενάντια στον Τούρκο Σουλτάνο και την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Η Κρήτη, η Θεσσαλία, η Μακεδονία και η Ήπειρος βρίσκονται ξεσηκωμένες και επαναστατικά αντάρτικα σώματα ξεπηδούν από παντού ζητώντας ελευθερία από τον τουρκικό ζυγό και την ένωση με την "Μητέρα Ελλάδα".

Τα σώματα αυτά ενισχύονται διαρκώς από εθελοντές, λαϊκοί και κληρικοί, στρατιωτικοί, χωροφύλακες, φοιτητές, μέχρι παιδιά-μαθητές και γέροι τρέχουν να προσφέρουν βοήθεια στους υπόδουλους αδελφούς τους. Εθελοντές και βοήθεια με την μορφή εράνων φθάνουν από την Κύπρο, από το εξωτερικό, από παντού!

Ταυτόχρονα, μεγάλα συλλαλητήρια ξεσπούν στην Ελλάδα κι ο λαός απαιτεί να κηρύξει η Ελλάδα πόλεμο κατά της Τουρκίας στο πλευρό της Ρωσίας (έχει ήδη ξεσπάσει ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος).

Και ενώ ξεκινάει η επιστράτευση, ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος τελειώνει και υπογράφεται ανακωχή μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας (1878). Ο Ελληνικός Στρατός τελικά βρίσκεται συγκεντρωμένος στη Λαμία, χωρίς να προλάβει να πάρει μέρος στον πόλεμο. Το όφελος της Ελλάδας από αυτά τα γεγονότα ήταν να επιτύχει αμνηστία για τους αγωνιστές-επαναστάτες της Κρήτης, Θεσσαλίας, Ηπείρου και Μακεδονίας και την αποστολή Χριστιανού Διοικητή στην Κρήτη, και κάποιες αόριστες υποσχέσεις για το μέλλον...

Ο οκτάχρονος - τότε - Παύλος Μελάς πολύ λίγα καταλαβαίνει από τα γεγονότα αυτά, ζει όμως μέσα σ' αυτή την ατμόσφαιρα κι ανυπομονεί να μεγαλώσει για να πολεμήσει κι αυτός. Κάποτε, ψάχνοντας να βρει τον πατέρα του, κατέβηκε στο υπόγειο του σπιτιού τους και με έκπληξή του αντίκρισε ξύλινες κάσες γεμάτες με όπλα.

Ο μικρός Παύλος διακατέχεται από έντονη επιθυμία να τα δει από κοντά, να τ' αγγίξει. Το ίδιο ξαφνιάστηκε και ο πατέρας του που τον βρήκε εκεί. Του εξήγησε ότι αυτά τα όπλα βρισκόταν εκεί για να συγκεντρωθούν και να σταλούν κρυφά στους επαναστάτες της Κρήτης και ότι δεν πρέπει να το συζητήσει με κανέναν αυτό και να το κρατήσει μυστικό. Κι ο μικρός Παύλος φυλάει γερά το μυστικό βαθιά στην καρδιά του αλλά το μυαλό του γυρίζει διαρκώς εκεί, στον αγώνα για την λευτεριά της πατρίδας.

Το 1881 ελευθερώνονται και προσαρτούνται στο Ελληνικό Κράτος η Θεσσαλία και η Άρτα, ενώ το 1885, σαν τελιόφοιτος του Γυμνασίου, ζει έντονα τα γεγονότα της προσάρτησης της Ανατολικής Ρωμυλίας από την Βουλγαρία και την αναταραχή που τα ακολούθησε.

Τα πατριωτικά του αισθήματα πληγώνονται και υποφέρει σε μεγάλο βαθμό. Σχεδιάζει να καταταγεί εθελοντής στο Στρατό ή να βγει "αντάρτης" στα ελληνοτουρκικά σύνορα, να πολεμήσει, αλλά ένα σπάσιμο του ποδιού του τον κρατά τελικά καθηλωμένο στην Αθήνα. Την επόμενη χρονιά (1886), του δίνεται η ευκαιρία να δώσει εξετάσεις για την εισαγωγή του στην Στρατιωτική Σχολή των Ευελπίδων (ΣΣΕ).

Η εισαγωγή του Παύλου Μελά στη Σχολή Ευελπίδων

Η συνειδητή αυτή επιλογή του συμφωνεί απόλυτα με τα ευγενή και υψηλά ανθρωπιστικά του αισθήματα αλλά και τους υψηλούς και ανιδιοτελείς εθνικούς του σκοπούς. Από τις σημειώσεις στο προσωπικό του ημερολόγιο, τρεις μέρες πριν από τις εισιτήριες εξετάσεις στην ΣΣΕ (Αύγουστος 1886) διαβάζουμε: " (...) *Επιλέγων το στάδιο αυτό, δεν υπήκουσα παρά εις μίαν ιδέαν, να φανώ χρήσιμος εις τον πλησίον και εις τον τόπον μου (...)*."

(...) Αυτή είναι όλη μου η φιλοδοξία και, όπως κάθε καλός στρατιώτης, θέλω να υπηρετήσω την Πατρίδα μου και δι' αυτήν να αποθάνω. Καμιά δυσκολία δεν θα με σταματήσει ... Δεν θα υποχωρήσω ποτέ προ των εμποδίων. Προς το παρόν, άλλωστε, δεν θα υποστώ εις την Στρατιωτικήν Σχολήν, παρά πειθαρχίαν, ολίγον σκληράν, και μερικές στερήσεις (...)"

Τον Σεπτέμβριο του 1886 ο Παύλος γίνεται δεκτός στην ΣΣΕ και ένα πρωινό του ιδίου μήνα, με ανάμικτα συναισθήματα χαράς και λύπης, αποχαιρετά του γονείς και διαβαίνει την πύλη της Σχολής, που εκείνη την εποχή στεγάζεται στον Πειραιά. Ταραγμένος νιώθει ακόμη την παράξενη συγκίνηση με την οποία, πριν να φύγει, είχε φιλήσει το χέρι των γονιών του και σ' αυτήν του αντηχούν η βραχνή φωνή του πατέρα του που τον συμβουλεύει: *"(...) υποταγή στο καθήκον... Έτσι θα πάρωμε τα Γιάννενα..."*, και ο τρυφερός αποχαιρετισμός της μητέρας του: *"...ο Θεός μαζί σου, γιέ μου (...)"*.

Από τις πρώτες κιόλας μέρες της εισόδου του στην ΣΣΕ, αναγκάζεται -όπως κι οι υπόλοιποι Ευέλπιδες- να προσαρμοστεί, τόσο στο πρόγραμμα όσο και στο πνεύμα της Σχολής.

Η ζωή του αλλάζει από τα καθιερωμένα. Το ντύσιμό του, τώρα, είναι το γαλαζόμαυρο αμπέχωνο με τις κίτρινες επωμίδες, το μακρύ παντελόνι και το πηλήκιο της στολής. Το πρωινό εγερτήριο είναι στις 4:30 το πρωί το καλοκαίρι και στις 5 το πρωί τον χειμώνα. Μαθήματα, μελέτη, σκληρά γυμνάσια, κρύο φαγητό, μικρή ψυχαγωγία και σιωπητήριο στις 9.30 μ.μ.

Ανάμεσα όμως σ' αυτά, που αποτελούν το καθημερινό πρόγραμμα του εύελπι, υπάρχουν και τα καψόνια από τους ανωτέρους, που συχνά του φέρνουν δάκρυα στα μάτια, όχι από τον πόνο αλλά από την προσβολή και την οργή που νιώθει, γιατί δεν μπορεί ν' αντιδράσει.

Μόνο να τα εγκαταλείψει όλα μπορεί, αλλά δεν το κάνει, γιατί θα φανεί δειλός και άλλωστε μόνος του αποφάσισε να γίνει στρατιωτικός. Και σφίγγει τα δόντια και υπομένει και ξαφνικά γίνεται άντρας και μαθαίνει να ξεπερνά τις δυσκολίες και να επιμένει στο σκοπό του.

Δε λείπουν επίσης και οι επιπλήξεις για τα σφάλματα συμπεριφοράς και οι ποινές - οι καμπάνες - για ό,τι προβλέπει ή και δεν προβλέπει ο κανονισμός. Κρατήσεις, στερήσεις εξόδου, φυλακίσεις και παρουσίαση στο Διοικητή την ώρα της αναφοράς κρίνονται αναγκαία, για να συνηθίσουν το νέο σ' έναν αυστηρό και πειθαρχημένο τρόπο ζωής γιατί έτσι θα πρέπει να ζει στο εξής. Ευχάριστα διαλείμματα στην αυστηρά προγραμματισμένη ζωή του αποτελούν οι ολιγόωρες έξοδοι της Κυριακής και η άδεια, μια φορά το μήνα, με ή χωρίς διανυκτέρευση.

Στις αρχές Οκτωβρίου 1886 ορκίζεται πρωτοετής Εύελπις

Η επιστολή που στέλνει στον πατέρα του, μετά την ορκωμοσία του, αντανακλά έντονα τις ιδέες και τα συναισθήματα που κατακλύζουν τον νεαρό Εύελπι, τις μελλοντικές προσδοκίες και τα όνειρά του, αλλά και της αίσθησης της ευθύνης που αναλαμβάνει, παρά το νεαρόν της ηλικίας του. Γράφει λοιπόν: " (...) Σεβαστέ μου πατέρα ... Προχθές το πρωί έδωσα τον νενομισμένον όρκον ... Σας βεβαιώ ότι ορκίσθην έχων πλήρη συναίσθησιν των υπό του όρκου επιβαλλομένων καθηκόντων, σταθεράν δεν απόφαση να τα εκτελέσω. Διά τούτο και εκ βάθους καρδίας ωρκίσθην υπακοήν εις τους νόμους της Πατρίδος, σέβας, πίστιν και αφοσίωσιν εις τον Βασιλέα μου, και ότι θέλω υπερασπίσει μέχρι τελευταίας πνοής την σημαίαν και την Πατρίδαν ... Πριν τελειώσω την επιστολή μου σας παρακαλώ, Σεβαστέ μου πατέρα, να μ' ευχηθείτε όπως ο Θεός με βοηθήσει να τηρήσω εντίμως τον όρκον μου, μέχρι τελευταίας στιγμής της ζωής μου (...)"

Με αγωνία περιμένει τον Παύλο η μητέρα του σε κάθε άδειά του κι ενώ τον περιποιείται, προσπαθεί με τρόπο να καταλάβει πώς περνά.

Αλλά και ο Παύλος νιώθει μισή τη χαρά της άδειας, αν δεν κατορθώσει να περάσει κάποια ώρα το απόγευμα με τον πατέρα του συζητώντας μακριά από τους άλλους για τα όσα συμβαίνουν γύρω τους.

Αλληλογραφεί συχνά με την οικογένειά του και ιδίως με τη μητέρα του και κυρίως, όταν για κάποια απειθαρχία του, χάνει την άδειά του.

Και φθάνει ο πέμπτος και τελευταίος χρόνος. Και ο Παύλος, αφού μαθαίνει τα αποτελέσματα των εξετάσεων, σβήνει με το μολύβι την τελευταία ημέρα στο ημερολόγιό του, ενώ ταυτόχρονα περνούν από μπροστά του τα όσα πέρασε στα πέντε χρόνια των σπουδών του, πού όμως δεν θα ήθελε να ξαναζήσει, έστω και αν τα θυμάται με αγάπη.

Η αποφοίτησή του από τη ΣΣΕ και ο γάμος του με τη Ναταλία Δραγούμη

Τον Αύγουστο του 1891 και μετά από 5ετή φοίτηση στην ΣΣΕ, ο Παύλος Μελάς αποφοίτησε σαν Ανθυπολοχαγός του Πυροβολικού (ΠΒ).

Για τρεις μήνες όμως υπηρετεί σαν απλός στρατιώτης στην αρχή και ως υπαξιωματικός στη συνέχεια, στους στάβλους και στους θαλάμους του Α' Συντάγματος Πυροβολικού.

Για να διοικήσεις αργότερα σωστά, πρέπει να γνωρίζεις και συ αλλά και ο τελευταίος στρατιώτης σου ότι είσαι ικανός για όλα (να περιποιείσαι τα άλογα, να κοιμάσαι σε σανίδες κ.λπ).

Και κάθε μέρα με τον ίδιο ενθουσιασμό κάνει πρωί και απόγευμα την υπηρεσία του: γυμνάσια, επιθεώρηση, εκπαίδευση ανδρών, θεωρία, βολή. Τους άνδρες του

τους γνωρίζει καλά έναν - έναν, τους αγαπάει. Κι αυτοί τον εμπιστεύονται, του φανερώνουν τις στενοχώριες τους, τις σκέψεις τους και τον αποκαλούν πατέρα. Και είναι ακόμη τόσο νέος και είναι η αρχή!

Το ίδιο καλοκαίρι του 1891 που τελειώνει τη Σχολή, γνωρίζει και τη Ναταλία Δραγούμη, που την παντρεύεται τον επόμενο χρόνο, τον Οκτώβριο του 1892.

Είναι σε ηλικία 22 μόλις χρονών. Πεθερός του είναι ο Στέφανος Δραγούμης, που ασχολείται με την πολιτική, αλλά και με αρχαιολογικές και γλωσσολογικές μελέτες. Αδερφός της Ναταλίας είναι ο Ίωνας Δραγούμης.

Η οικογένεια Δραγούμη κατάγεται από το Βογατσικό της Μακεδονίας και είναι ένθερμοι πατριώτες, περήφανοι για την καταγωγή τους. Ο γάμος του αυτός, με την Ναταλία, υπήρξε καθοριστικός για τον Παύλο, τόσο για την αποκρυστάλλωση των πατριωτικών του αισθημάτων και πεποιθήσεων προς την Μακεδονία, όσο και για την μετέπειτα σύντομη ζωή του.

Αυτό ομολογεί κι ο ίδιος σε επιστολή του που σώζεται προς τη σύζυγό του, στα οποία μεταξύ άλλων της γράφει: " (...) *τα πολυάριθμα παραδείγματα πατριωτισμού και θάρρους φυσικού, αλλ' ιδίως ηθικού, τα οποία συνάντησα εις την αγαπητήν, την αγία σου οικογένεια μ' εβοήθησαν (...)*"

Ο Παύλος συμφωνεί απόλυτα με τη γυναίκα του στις ιδέες, γιατί έχουν υποστεί και οι δύο τον ίδιο τρόπο της πατριαρχικής ανατροφής με τα πολλά και χαρούμενα αδέρφια. Η νέα οικογένεια του Παύλου δεν τον ξεχωρίζει από τα παιδιά της και τα αδέρφια της γυναίκας του λατρεύουν αυτόν τον ψηλό αξιωματικό, το γλυκομίλητο, με το ωραίο πρόσωπο και το λυγρό παράστημα και που στα μάτια τους φαντάζει σαν Έκτορας ή Μάρκος Μπότσαρης ή Αθανάσιος Διάκος.

Και η ζωή του κυλά ήρεμα και όμορφα ανάμεσα στην καθημερινή του υπηρεσία στο στρατώνα, στο σπίτι του, στις εκδρομές, στους χορούς και στις συναναστροφές.

Στα μέσα του 1894 γεννιέται το πρώτο του παιδί, ο Μιχαήλ, που τον φωνάζουν χαϊδευτικά «Μίκη».

Τη χαρά όμως που νιώθει από τη γέννηση και το μεγάλωμά του γιου του, του τη μειώνει η γενική κατάσταση της πατρίδας του, που δεν είναι καθόλου ικανοποιητική. Η Μακεδονία υπονομεύεται από τη Βουλγαρία, η Κρήτη σιγοβράζει επικίνδυνα κάτω πάλι από Τούρκο επίτροπο, η Κρητική επανάσταση του 1889 μένει αβοήθητη από τον Ελληνικό Στρατό και η οικονομία της χώρας πηγαίνει από το κακό στο χειρότερο. Όταν όμως το 1895 με έξοδα του ηπειρώτη Αβέρωφ αρχίζει να γίνεται το Παναθηναϊκό Στάδιο για τους Ολυμπιακούς Αγώνες που θα γίνονταν το 1896 στην Αθήνα, ο ελληνισμός για λίγο ανασαίνει.

Κι όταν ο Μαρουσιώτης Σπύρος Λούης, ανάμεσα σε τόσους ξένους αθλητές έρχεται πρώτος στο Μαραθώνιο δρόμο, ο ελληνισμός μεθάει από τη νίκη και καμαρώνει ξεχνώντας για λίγο τα προβλήματά του!

Το Μάο του 1896 ξεσπά καινούρια επανάσταση στην Κρήτη και η αδράνεια του Ελληνικού Στόλου ενοχλεί και στενοχωρεί τον Παύλο, που με τη Χαρτογραφική Υπηρεσία του Στρατού βρίσκεται εκείνη την εποχή στους Μύλους του Άργους.

Στα τέλη του Αυγούστου 1896, η Τουρκία φοβισμένη από τη διακοίνωση των Μεγάλων Δυνάμεων για τις σφαγές των Αρμενίων στην Κωνσταντινούπολη, παραχωρεί στην Κρήτη ένα είδος αυτονομίας και οι Κρήτες ησυχάζουν.

Όταν όμως στο τέλος του Οκτωβρίου 1896 δεν εφαρμόζεται σωστά ο νέος οργανισμός, αρχίζουν καινούριες ταραχές. Η Κρήτη ξεσηκώνεται και στις 25 Ιανουαρίου 1897 η επαναστατική κυβέρνηση κηρύσσει στη Χαλέπα την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.

Η συμπάρασταση τότε του ελληνικού στόλου είναι άμεση και κατεβαίνει στην Κρήτη, για να εμποδίσει την απόβαση τουρκικού στρατού στις ακτές του νησιού.

Ο Παύλος που τον απασχολούν ιδιαίτερα τα εθνικά θέματα, παρακολουθεί με ενδιαφέρον τα γεγονότα της Κρήτης, ενώ ταυτόχρονα ανησυχεί πολύ για τη Μακεδονία, που υποφέρει και από τους Τούρκους και από τους Βουλγάρους.

Η ίδρυση της Εθνικής Εταιρείας - 12 Νοεμβρίου 1894 - της μυστικής δηλαδή οργάνωσης - που έχει σαν σκοπό της να βοηθήσει στην επίλυση των εθνικών προβλημάτων με τη στρατιωτική προετοιμασία της χώρας και την ηθική της ανύψωση, τον ανακουφίζει και τον κάνει να ελπίζει για το καλύτερο.

Το "βάπτισμα του πυρός" του Ανθυπολοχαγού (ΠΒ) Παύλου Μελά και η συμμετοχή του στον "άτυχο" πόλεμο του 1897

Ο Παύλος υπηρετεί ως αρχιφύλακας στο Πανεπιστήμιο, όταν τα ξημερώματα της 31ης Ιανουαρίου του 1897 διατάσσεται να επιστρέψει με τους άνδρες του στο στρατώνα του πυροβολικού, γιατί το μεσημέρι της επόμενης ημέρας αναχωρεί στρατός, για να καταλάβει την Κρήτη.

Απογοητευμένος γιατί η δική του μονάδα δε μετέχει σ' αυτή την επιχείρηση, επιστρέφει στο σπίτι του και ενημερώνει τους δικούς του. Και παρά την πίκρα του, παίρνοντας μέρος στη γενική χαρά γράφει στο σημειωματάριό του *"(...) με κόπο συγκρατώ τα δάκρυά μου... Θεέ μου, κάμε να σωθή αυτός ο δυστυχής τόπος... δέν έζησα παρά μέ αυτήν καί δι' αυτήν την ιδέαν. Και σήμερα ήλθεν επί τέλους η ποθητή στιγμή(...)"*.

Στον σιδηροδρομικό σταθμό, όπου ο Παύλος κατευοδώνει μια στρατιωτική φάλαγγα, μαθαίνει με χαρά ότι η πεδινή πυροβολαρχία του πρίγκιπα Νικολάου στην οποία υπηρετεί, διατάσσεται ν' αναχωρήσει το γρηγορότερο για τη Λάρισα.

Πετώντας σχεδόν επιστρέφει στο στρατώνα του για να καταλήξει σπίτι του και να παίξει με το γιο του. Πρώτη φορά δεν αισθάνεται λύπη που θα αφήσει τους δικούς του.

Μετά τρεις ημέρες επιβιβαζόμενοι σε πλοία στον Πειραιά αναχωρούν και μέσω Χαλκίδας φθάνουν στο Βόλο, απ' όπου σιδηροδρομικώς καταλήγουν στη Λάρισα, όπου η υποδοχή που τους γίνεται αγγίζει τα όρια της παραφροσύνης. " (...) *Είμαι ευτυχής μόνον μέ την ιδέαν ότι είμεθα εδώ διά νά υπερασπίσωμεν την πατρίδα...*" γράφει στη γυναίκα του περιμένοντας την έναρξη των πολεμικών επιχειρήσεων, "... από στιγμής εις στιγμήν αναμένομεν να φύγωμεν. Ο Θεός να δώση (...)"

Στις 5 Απριλίου 1897 αρχίζουν οι εχθροπραξίες. Το τηλεγράφημα του Παύλου που φθάνει στην Αθήνα φανερώνει τον ενθουσιασμό του για το ξεκίνημα του πολέμου "(...) *Ευχηθήτε υπέρ πατρίδος μόνον. Ασπάζομαι πάντας. Εύχομαι Μίκης αισθανθή ποτε καί αυτός χαράν μου (...)*"

Ενθουσιασμένος κατά την έναρξη των επιχειρήσεων, πολύ σύντομα και σε λίγες μόνο μέρες γίνεται αφάνταστα πικραμένος, λόγω της τροπής που πήρε για την Ελλάδα ο πόλεμος εκείνος. Μέσα από τα επόμενα γράμματά προς τη γυναίκα του, γραμμένα τα περισσότερα βιαστικά με μολύβι, περνούν τα δυσάρεστα γεγονότα αλλά και τα όσα νιώθει ο ίδιος αυτές τις τριάντα (30) οδυνηρές ημέρες του 1897. Έτσι ο αρχικός του ενθουσιασμός: "(...) *εις ολίγα λεπτά φεύγομεν διά το Μπουγάζι (αριστερά του Τυρνάβου)... Περιπτόν να σου ειπώ την χαράν, την ευτυχία μου...*", μετατρέπεται γρήγορα σε απογοήτευση: "... Δεν σου περιγράψω την κατάσταση αυτήν, διότι παραφρονώ όταν την συλλογίζωμαι ... 32.000 άνδρες το έκοψαν λάσπη στο άκουσμα πώς έρχονται οι Τούρκοι...". Ύστερα, και πάλι σε καινούρια ελπίδα με τη διαταγή του Διαδόχου : "... ότι θέλομεν υπερασπισθή το έδαφος του Δομοκού ...", για να καταλήξει σε λίγο πάλι σε απόγνωση και απελπισία: "... ήρχισεν η νυκτερινή αυτή υποχώρησις. Φοβερωτέρας ώρας ουδέποτε διηλθον...". Σε άλλο του γράμμα πάλι, καταλήγει: "... Σκέπτομαι αδιάκοπα τα αγαπημένα μου πρόσωπα και παρακαλώ τον Θεόν να μου επιτρέψει να τα ξαναδώ, μόνον αφού σβύσωμεν την φιβεράν ατιμίαν του δυστυχισμένου τόπου μας (...)"

Τέλος, το τηλεγράφημα του πατέρα του, που έρχεται από την Αθήνα με τα λόγια: "(...) *Απεφασίσθη ανακωχή...*" (6η Μαΐου 1897), είναι για τον Παύλο ο ταπεινωτικός επίλογος μιας εκστρατείας, από την οποία περίμενε πολλά!

Κουρασμένος τότε περισσότερο ψυχικά - "... κατόπιν της εκ Δομοκού γενναίας φυγής μας (...)" - παρά σωματικά, αρρωσταίνει με υψηλό πυρετό. Ανήσυχος ο γιατρός του Συντάγματος τον στέλνει στη Λαμία, όπου στο πλωτό νοσοκομείο

"Θεσσαλία" συναντά τη γυναίκα του Ναταλία, η οποία υπηρετεί εκεί ως νοσοκόμος.

Τρομαγμένη αντικρίζει τον αδύνατο και εξαντλημένο άνδρα της και σιωπηλή και ξάγρυπνη κάθεται όλη τη νύκτα στο πλάι του, ενώ εκείνος παραδέρνει σε ύπνο ταραγμένο.

Φθάνοντας στη συνέχεια στην Αθήνα βρίσκει παρηγοριά στην οικογενειακή θαλαπωρή. Δεν μένει όμως πολύ. Σε μία εβδομάδα ζητάει να μετατεθεί στη Λαμία, στις προφυλακές.

Κι ενώ υπηρετεί χωρίς απρόοπτα στην πυροβολαρχία του, ένα μήνυμα για την αρρώστια του πατέρα του τον ταραξίζει. Κατεβαίνει αμέσως στην Αθήνα και τον προλαβαίνει ζωντανό. Σε δυο όμως ημέρες, ο πατέρας του πεθαίνει.

Ο θάνατος αυτός, που τον συγκλονίζει, είναι γι' αυτόν το συμπλήρωμα της εθνικής καταστροφής!

Μετά τον θάνατο του πατέρα του ξαναγυρίζει απαρηγόρητος στη Λαμία.

Η συγκατοίκησή του με δύο αγαπητούς του συναδέλφους μετριάζει τη βαθιά του λύπη. Χωρίς αυτούς θα είχε παραιτηθεί και θα είχε επιστρέψει στο σπίτι του. Τότε μάλιστα περνά την πιο δύσκολη περίοδο της ζωής του. Όπως ομολογεί και ο ίδιος *"(...) πότε είμαι ευχαριστημένος ... διότι ελπίζω να διορθωθή αυτή η κατάσταση πότε πάλιν αηδιάζω και απογοητεύομαι και δέν θέλω ν' ακούω και να σκέπτομαι τίποτε ...". Παντού όμως και πάντα θυμάται τον πατέρα του, που κοντά του "... ελησμονούσα όλες τās στεναχωρίας μου (...)"*.

Κι ενώ τον πνίγει η μονοτονία της Λαμίας, στις 5 Μαΐου 1898 (έναν χρόνο μετά την ανακωχή του 1897) αρχίζει η εκκένωση του θεσσαλικού κάμπου από τους Τούρκους. Ο Παύλος, έφιππος, επισκέπτεται το χώρο που μόλις έχουν εγκαταλείψει οι Τούρκοι και μεταξύ άλλων γράφει συγκινημένος στους δικούς του. *"(...) είναι αδύνατον να σας ειπώ τι αισθάνεται ένας άνθρωπος, όταν επαναβλέπει μέρη και πράγματα παρά τα οποία ησθάνθη συγκινήσεις διά βίου αλησμονήτους (...)"*.

Η 1η αποστολή του Παύλου Μελά στη Μακεδονία

Όπως ήδη αναφέραμε παραπάνω, η πρώτη αποστολή του Παύλου Μελά στην Μακεδονία, ήταν σαν μέλος μιας τετραμελούς ομάδας Αξιωματικών και έγινε με Κυβερνητική εντολή.

Οι άδειες που τους δόθηκαν από το Υπουργείο Στρατιωτικών αφορούν τις μετακινήσεις τους μέσα στα όρια του ελληνικού κράτους (αντικειμενικός στόχος τους είναι η περιοχή μεταξύ Μοναστηρίου και Καστοριάς όπου δραστηριοποιούνται κύρια οι Βούλγαροι κομιτατζήδες), και τα διαβατήριά τους εκδόθηκαν με ψευδώνυμο. Το ψευδώνυμο που διάλεξε ο Παύλος είναι ΜΙΚΗΣ ΖΕΖΑΣ.

Μίκης, από το όνομα του γιου του Μιχαήλ, που φωνάζουν χαϊδευτικά Μίκη και Ζέζας, από το όνομα της κόρης του Ζωής, που φωνάζουν χαϊδευτικά Ζέζα! Ο Παύλος ετοιμάζεται με ιδιαίτερη χαρά να εκτελέσει αυτή την αποστολή. Όπως γράφει στο σημειωματάριό του, στις 24 Φεβρουαρίου 1904, "(...) *Σήμερα επί τέλους εκπληρούται ο πόθος μου(...)*". Πριν αναχωρήσει, επισκέπτεται τον τάφο του πατέρα του, που λάτρευε τη Μακεδονία και θυμάται ότι πάνω στο φέρετρό του είχε ορκισθεί και να πεθάνει αν χρειαστεί, γι' αυτήν.

Επιστρέφει στη συνέχεια ήρεμος στο σπίτι του, περνά μερικές ώρες με τους δικούς του κι ενώ τους αποχαιρετά με τα λόγια "Ζήτω η Μακεδονία", ξεκινά συγκινημένος για την επικίνδυνη αποστολή του.

Φθάνοντας στον προορισμό του, μετά από ταξίδι μερικών ημερών, αρχίζει το έργο του. Ενημερώνεται, ζει σε άθλιες συνθήκες, συμπάσχει, παρηγορεί και εμψυχώνει τους τυρανισμένους Έλληνες από χωριό σε χωριό.

Συνεχίζει απτόητος και ακούραστος την εκτέλεση της αποστολής του μέχρις ότου κρυπτογραφική επιστολή του Ίωνα Δραγούμη τον πληροφορεί για την πρόθεση της Αθήνας, ότι "(...) *Η τουρκική πρεσβεία, μαθούσα την παρουσίαν των κ.κ. Μελά και Κοντούλη εις τα πέριξ της Καστορίας, προέβη εις παραστάσεις. Οπως διασκεδασθώσιν αι υποψίαι των Τούρκων εκρίναμεν αναγκαίον νά επιστρέψη προσωρινώς ο κ. Μελάς τουλάχιστον (...)*".

Ο Παύλος αντιδρά βίαια, αρνείται να υπακούσει. Μάταια ένα ημερονύκτιο ο Κοντούλης προσπαθεί να τον μεταπείσει. Μόνον όταν του θυμίζει ότι σαν Αξιωματικός έχει ορκισθεί υπακοή και του τονίζει ότι εξαιτίας του ίσως και να αποτύχει ολόκληρη η αποστολή τους, πείθεται με βαριά καρδιά, να επιστρέψει στην Ελλάδα. Στις 29 Μαρτίου 1904, Δευτέρα του Πάσχα, ο Παύλος ξαναβρίσκεται επιτέλους με την οικογένειά του στην Αθήνα.

Ο θάνατος του Παύλου Μελά

Ακαταπόνητος συνεχίζει τον αγώνα του και με αγωνία περιμένει όπλα από τις αθηναϊκές πατριωτικές οργανώσεις, για να εξοπλίσει όλα τα χωριά της περιοχής του. Στο μεταξύ, με όσα διαθέτει και παρά τις εναντίον του βουλγαρικές απειλές, οργανώνει την άμυνα τεσσάρων χωριών και προειδοποιεί ότι θα κάψει τα σπίτια εκείνων που θα συμπράξουν με τους βούλγαρους κομιτατζήδες.

Παράλληλα, εξακολουθώντας να εμπιστεύεται στα γράμματά του τις σκέψεις και τα συναισθήματά του σημειώνει. "(...) *Δεν φαντάζεσαι την κατάστασίν μου την ψυχικήν. Θέλω και πρέπει να μείνω εδώ αλλ' ο πολυτάραχος και σχεδόν άγριος βίος μου με κάμνει να νοσταλγώ τον ήσυχον και γλυκύν οικογενειακόν βίον. Και εδώ έχω τας ικανοποιήσεις μου και εκεί την ευτυχίαν μου. Αλλ' εδώ με κρατεί επί πλέον το καθήκον και πρό πάντων αι υποχρεώσεις ας ανέλαβα. Αισθάνομαι ότι θυσιάζομαι, αλλά τουλάχιστον θα κατορθώσω τίποτε; Ή θα χανδακώσω την ιεράν*

αυτήν υπόθεσιν; Αισθανόμενος το μέγεθος της ευθύνης, πότε τρέμω και πότε ενθουσιώ (...)"

Στο μεταξύ το σώμα του ενισχύεται και με ντόπιους και φθάνει τώρα τα 50 άτομα και έτσι οι χωρικοί νιώθουν πιο ασφαλείς γνωρίζοντας την παρουσία του.

Κι ενώ βαδίζει για να συναντηθεί με άλλο σώμα Ελλήνων ανταρτών, για να συναποφασίσουν γενικότερη κατά των βουλγαρικών συμμοριών επίθεση, σταματά στο χωριό Στάτιστα, (ή και Σιάτιστα) για να ξεκουράσει τους άνδρες του. Στις αντιρρήσεις που εκφράζει για αυτή τη στάση τους ο φίλος και υπαρχηγός του Νίκος Πύρζας, επειδή στο χωριό κατά τις πληροφορίες τους υπάρχει τουρκικό στρατιωτικό απόσπασμα, ο Παύλος απαντά: "(...) Είναι αμαρτία, τά παιδιά κουρασμένα, βρεγμένα ας μείνωμεν εις το χωριό νά στεγνώσουν ολίγον (...)"

Αυτή η απόφαση του θα είναι τελικά γι' αυτόν μοιραία, γιατί οι Τούρκοι ειδοποιημένοι και οδηγημένοι από τον κομιτατζή Μήτρο Βλάχο για την εκεί παρουσία τους, επιτίθενται και κατά τη συμπλοκή ο Παύλος τραυματίζεται σοβαρά, "(...) στη μέση με πήρε, παιδιά ...". Κι ενώ οι άντρες του τρέχουν να τον βοηθήσουν μπαίνει μόνος του στο σπίτι, κάθεται και απευθυνόμενος στο Νίκο Πύρζα του λέει: "... Το σταυρό να τον δώσεις στη γυναίκα μου και το τουφέκι του Μίκη και να τους πησ ότι το καθήκον μου έκαμα (...)"

Στη συνέχεια βγάζει το πορτοφόλι του με τις φωτογραφίες των παιδιών του κι επειδή αρχίζει να πονά, παρακαλεί να τον σκοτώσουν και να μην τον αφήσουν ζωντανό στα χέρια των Τούρκων. Όλοι γύρω του λυπημένοι και ανήμποροι να βοηθήσουν παρακολουθούν τις τελευταίες στιγμές του παλικαριού που ψιθυρίζει πότε "(...) πονώ!", πότε "... σκοτώστε με!" και πότε τα ονόματα των παιδιών του "(...) Μίκη, Ζωή!". Και αφού με δυνατούς πόνους παιδεύεται μισή περίπου ώρα, με τη λέξη "(...) πονώ!" αφήνει την τελευταία του πνοή επάνω στη διψασμένη για αίμα ηρώων Ελληνική γη..

Η τραγική είδηση φθάνει στο Υπουργείο Εξωτερικών στην Αθήνα με τηλεγράφημα του Προξένου του Μοναστηρίου που αναφέρει τα εξής : "(...) Παρελθούσαν Τετάρτην, 13 τρέχοντος (Οκτωβρίου) ημετέρων ευρεθέντων εν χωρίω Στάτιστα και περί ώραν 5 μ.μ. ήρξατο πυρός κατά των ημετέρων. Ημέτεροι απήντησαν γενναίως, μετά δίωρον δε ανταλλαγών πυροβολισμών, απεφάσισαν επιχειρήσωσιν έξοδον. Παύλος Μελάς ώρμησε πρώτος επί κεφαλής αυτών, οπότε σφαίρα τουρκική πλήξασα αυτόν κατά την οσφυακήν χώραν, ετραυμάτισε θανασίμως. Σύντροφοί του τον... εναπέθεσαν παρακειμένω οικίσκω, ένθα, μετά ημίσειαν ώραν, διαρκούσης πάντοτε συμπλοκής, εθνικός ήρωσ ησύχασε (...)"!

Ο θάνατός του αιφνιδιάζει και θλίβει τους Μακεδόνες, γιατί σ' αυτόν είχαν στηρίξει όλες τους τις ελπίδες για τη σωτηρία τους.

Και μολοντί δεν έχουν ακόμη συνειδητοποιήσει το οδυνηρό γεγονός, αρχίζει η δυσάρεστη διαδικασία του ενταφιασμού.

Από γράμμα που στέλνει ο ελληνοδιδάσκαλος και υπάλληλος του προξενείου Μοναστηρίου Βασίλειος Αγοραστός στον Ίωνα Δραγούμη, γυναικάδελο του Παύλου, έχουμε τις λεπτομέρειες του ενταφιασμού.

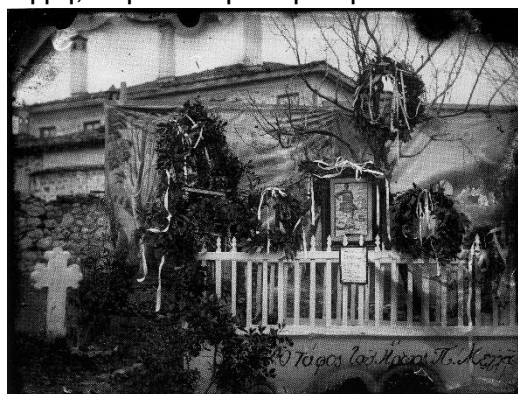
Σύμφωνα με αυτές, ο ίδιος ο Αγοραστός εκτελώντας εντολή του προξενείου φθάνει στο Πισοδέρι, για να μεριμνήσει για την ταφή του ήρωα.

Επειδή εκεί πληροφορείται ότι οι κάτοικοι της Στάτιστας τον έχουν ήδη ενταφιάσει σε ασφαλές μέρος, προχωρεί στο Ζέλοβο απ'όπου στέλνει άνδρα του σώματος του Παύλου μεταμφιεσμένο στη Στάτιτσα, για να παραλάβει κρυφά και να μεταφέρει στο Ζέλοβο το σώμα του γενναίου αρχηγού του.

Κι ενώ έχει αρχίσει η εκταφή του νεκρού, αναγγέλλεται ότι ισχυρό τουρκικό απόσπασμα κατευθύνεται στο χωριό.

Για να αποφύγουν τότε την αυτόφωρη σύλληψη, κόβουν την κεφαλή του παλικαριού και θάβουν ξανά το σώμα του.

Και τη στιγμή που ο Τούρκος αποσπασματάρχης έχει συγκαλέσει τους χωρικούς στην πλατεία και με απειλές, αλλά χωρίς αποτέλεσμα, τους ζητά τον τόπο της ταφής, ο απεσταλμένος κατορθώνει να διαφύγει έχοντας στο σακίδιό του το κεφάλι του άτυχου αρχηγού του και να φθάσει στο Ζέλοβο.

Εκεί ως πιο κατάλληλο για την ταφή του επιλέγουν το παρεκκλήσι της Αγ. Παρασκευής στο Πισοδέρι, όπου και ενταφιάζεται στον προ της Ωραίας Πύλης χώρο στις **18 Οκτωβρίου 1904**.

ΑΘΑΝΑΤΟΣ!!!